

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23.05.2001, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000, ECLI:CZ:NS:2001:21.CDO.1912.2000.1

Číslo: 35/2002

Právní věta:

Osoba dlužníkovi blízká se může ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. ubránit odpůrcí žalobě, jen jestliže prokáže, že o dlužníkově úmyslu zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele nevěděla a ani nemohla vědět, přestože vyvinula "pečlivost" k poznání tohoto dlužníkovy úmyslu a šlo o "náležitou pečlivost". Vynaložení náležité pečlivosti předpokládá, že osoba dlužníkovi blízká vykonala s ohledem na okolnosti případu a s přihlédnutím k obsahu právního úkonu dlužníka takovou činnost (aktivitu), aby dlužníkovy úmysl zkrátit věřitele, který tu byl v době odporovaného právního úkonu, z jejích výsledků poznala (tj. aby se o tomto úmyslu dozvěděla).

Má-li se osoba dlužníkovi blízká ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. ubránit odpůrcí žalobě, musí prokázat, že dlužníkovy úmysl zkrátit věřitele nemohla i při náležité pečlivosti poznat, i když dlužník uzavřením odporované smlouvy nebo učiněním odporovaného právního úkonu v její prospěch plní svou "morální" nebo právní povinnost (ze zákona, smlouvy nebo z jiného právního důvodu).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 23.05.2001

Spisová značka: 21 Cdo 1912/2000

Číslo rozhodnutí: 35

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Odporovatelnost

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se domáhal, aby bylo určeno, že darovací smlouva ze dne 5. 6. 1998, u níž „nastaly právní účinky vkladu ke dni 8. 6. 1998“, kterou žalovaní 2) a 3) darovali žalovanému 1) „zemědělskou hospodářskou budovu na pozemku parc. č. 806, zemědělskou hospodářskou budovu na pozemku parc. č. 808, zemědělskou hospodářskou budovu na pozemku parc. č. 811, objekt bydlení čp. 180 s pozemkem parc. č. 629/1 – zast. plocha, ostatní stavební objekt s pozemkem parc. č. 630/1 zast. plocha, zemědělskou hospodářskou budovu s pozemkem parc. č. 799 – zast. plocha, pozemek parc. č. 630/2 – zahrada, pozemek parc. č. 797 – zast. plocha, zbořeniště, pozemek parc. č. 798/2 – ostatní plocha, jiná plocha, pozemek parc. č. 822/18 – ostatní plocha, manipulační plocha, pozemek parc. č.

931/11 - orná půda a pozemek parc. č. 1320/1 - orná půda, to vše zapsáno v katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu v N. J. na LV č. 672 pro obec a katastrální území H. Ž.“, je vůči němu právně neúčinná. Žalobu zdůvodnil tím, že úpadce Zemědělské družstvo „N.“ H. Ž. „v likvidaci“ má vůči žalovanému 2) podle pravomocného rozsudku Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 17. 11. 1997, kterým byl žalovaný 2) odsouzen pro trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1, 2 tr. zák., pohledávku ve výši 65 753 Kč, kterou mu dosud neuhradil. V rámci přípravy na podání návrhu na výkon rozhodnutí žalobce zjistil, že žalovaný 2) a 3) předmětné nemovitosti, které měli v bezpodílovém spoluvlastnictví, darovali smlouvou ze dne 5. 6. 1998 žalovanému 1) (svému synovi). Protože tímto darováním došlo ke zkrácení věřitele v možnosti domoci se v přiměřené době uspokojení své vymahatelné pohledávky a protože u žalovaného 1) „nepřichází v úvahu, že by nemohl poznat úmysl žalovaného 2) zkrátit věřitele“, je darovací smlouva ze dne 5. 6. 1998 vůči žalobci právně neúčinná.

Žalovaný 1) namítal, že o závazku žalovaného 2) se bližší okolnosti dozvěděl až ze žaloby, že v době uzavření darovací smlouvy nemohl rozpoznat úmysl žalovaného 2) zkrátit věřitele a že nemovitosti mu žalovaný 2) a 3) darovali proto, že se rozhodl soukromě hospodařit a že tím jenom plnili slib daný jeho „babičce, která původně nemovitosti vlastnila a jen z důvodu jeho nezletilosti je za svého života na něj nepřevedla“.

V průběhu řízení před soudem prvního stupně vzal žalobce žalobu proti žalovaným 2) a 3) zpět. Okresní soud v Novém Jičíně proto usnesením ze dne 10. 12. 1999 vůči těmto žalovaným řízení zastavil a rozhodl, že „žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení“.

O k r e s n í s o u d v Novém Jičíně rozsudkem ze dne 11. 11. 1999 určil, že darovací smlouva ze dne 5. 6. 1998, u níž „nastaly právní účinky vkladu ke dni 8. 6. 1998“, kterou žalovaný 2) a 3) darovali žalovanému 1) „zemědělskou hospodářskou budovu na pozemku parc. č. 808, zemědělskou hospodářskou budovu na pozemku parc. č. 811, objekt bydlení čp. 180 s pozemkem parc. č. 629/1 - zast. plocha, ostatní stavební objekt s pozemkem parc. č. 630/1 zast. plocha, zemědělskou hospodářskou budovu s pozemkem parc. č. 799 - zast. plocha, pozemek parc. č. 630/2 - zahrada, pozemek parc. č. 797 - zast. plocha, zbořeniště, pozemek parc. č. 798/2 - ostatní plocha, jiná plocha, pozemek parc. č. 822/18 - ostatní plocha, manipulační plocha, pozemek parc. č. 931/11 - orná půda a pozemek parc. č. 1320/1 - orná půda, to vše zapsáno v katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu v N. J. na LV č. 672 pro obec a katastrální území H. Ž.“, je vůči žalobci právně neúčinná, a rozhodl, že žalovaný 1) je povinen zaplatit žalobci na náhradě nákladů řízení 2725 Kč k rukám advokáta JUDr. A. P. Při svém rozhodování vycházel ze zjištění, že žalobce má vůči žalovanému 2) jednak pohledávku přiznanou „trestním rozsudkem“ ve výši 65 753 Kč, jednak pohledávku přiznanou „pravomocným rozsudkem č. j. 16 C 36/97-58“ ve výši 141 955 Kč, a že žalovaný 2) nemá žádný majetek, z něhož by tyto pohledávky mohly být uspokojeny cestou výkonu rozhodnutí. Darovací smlouva ze dne 5. 6. 1998 je vůči žalobci ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. neúčinným právním úkonem, neboť byla žalovaným 2) uzavřena v úmyslu zkrátit věřitele a žalovaný 1) neprokázal, že by tento úmysl nemohl v době uzavření smlouvy ani při vyvinutí náležité pečlivosti poznat. Tvrzení žalovaného 1) o tom, že „nevěděl nic ani o trestním stíhání otce, ani o jeho dluzích“, zůstalo neprokázané a smlouva nazvaná „smlouva o budoucím notářském zápisu“, datovaná dnem 1. 10. 1997, je podle názoru soudu prvního stupně „fingovaná a antidatovaná“, neboť ji žalovaný 1) předložil soudu až při jednání, ačkoliv do té doby měl možnost uplatnit veškeré námitky k žalobě, a její „formulace nedává pochybnosti o tom, že jde pouze o pokus žalovaného 1) prokázat, že předmětné nemovitosti byly darovány bez ohledu na dluh J. P. staršího“.

K odvolání žalovaného 1) K r a j s k ý s o u d v Ostravě rozsudkem ze dne 17. 2. 2000 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl, že žalovaný 1) je povinen zaplatit žalobci na náhradě nákladů odvolacího řízení 1800 Kč „na účet“ advokáta JUDr. A. P. a že se proti tomuto rozsudku připouští dovolání. Odvolací soud po doplnění dokazování dovedl, že žalovaný 2) a 3) darovali předmětné nemovitosti žalovanému 1) v době, kdy již soud v trestním řízení vedeném proti žalovanému 2)

rozhodl, ale jeho rozsudek ještě nenabyl právní moci, a že rozsudek soudu ve věci sp. zn. 16 C 36/97, kterým bylo žalovanému 2) uloženo, aby zaplatil žalobci 141 955 Kč, byl vydán dne 29. 6. 1998 a nabyl právní moci dne 11. 11. 1998, tedy až po uzavření darovací smlouvy; přitom obžaloba v trestní věci byla podána u soudu dne 11. 3. 1996 a řízení ve věci sp. zn. 16 C 36/97 bylo zahájeno dne 13. 2. 1997 a k „rozšíření předmětu řízení“ o požadavek zaplacení částky 141 955 Kč došlo dne 20. 11. 1997. Na základě „uvedeného časového sledu událostí“ odvolací soud dovedl, že pohledávky žalobce za žalovaným 2) se sice staly vymahatelnými až po uzavření darovací smlouvy ze dne 5. 6. 1998, ale že měly tuto vlastnost již v době rozhodování soudu prvního stupně v tomto řízení; protože nebyla zpochybněna neschopnost žalovaného 2) dluhy zaplatit, byla podle názoru odvolacího soudu aktivní a pasivní legitimace v tomto sporu prokázána. Vzhledem k tomu, že žalovaný 1) je osobou dlužníkovi blízkou, mohl by se odpůřčí žalobě ubránit jen tehdy, kdyby prokázal, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohl i při náležitě pečlivosti poznat. Žalovaný 1) však pouze tvrdil, že se „o hospodaření otce nezajímal, o stavu majetku a možných dlužích se s ním nebavil“; takovýto „pasivní“ postoj nelze považovat za náležitou pečlivost, která „nepochybně vyžaduje aktivní přístup a je nezbytné, aby blízké osoby prokázaly, že ani při provedení konkrétních iniciativ úmysl dlužníka zkrátit věřitele nezjistily“. Podle názoru odvolacího soudu nezbavoval žalovaného 1) povinnosti „náležitě pečlivosti“ ani slib žalovaného 2), že nemovitosti na něj budou převedeny, ani „písemný doklad“ z října 1997 a z 1. 3. 1998 označený jako „smlouva o budoucím notářském zápise“; uvedený písemný doklad navíc nelze považovat „za perfektní právní úkon“, neboť byl učiněn v době nezletilosti žalovaného 1) a pouze jedním z bezpodílových spoluvlastníků a nemá „konkrétní obsah“. Případný „morální závazek“, který nemohl být po žalovaném 2) vymáhán, není způsobilý ovlivnit odporovatelnost darovací smlouvy ze dne 5. 6. 1998. Odvolací soud se proto ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že darovací smlouva ze dne 5. 6. 1998 je ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. vůči žalobci neúčinným právním úkonem. Přípustnost dovolání vyslovil odvolací soud (§ 239 odst. 1 o. s. ř.) k otázce, zda „za situace, kdy k převodu dochází v důsledku plnění závazku uzavřeného mezi stranami smlouvy přede dnem, kdy uplatňované pohledávky vznikly, lze přičítat účastníku smlouvy, že ani při náležitě pečlivosti nemohl poznat úmysl druhé strany zkrátit věřitele“, s tím, že tato otázka má „zásadní právní význam“.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný 1) dovolání. Namítá v první řadě, že není správný názor odvolacího soudu, že by „smlouva o budoucím notářském zápise“ ze dne 1. 3. 1998 byla neplatným právním úkonem. Smlouvu sice uzavřel pouze žalovaný 2), avšak žalovaná 3) se neplatnosti smlouvy z tohoto důvodu nedovolala, a proto je třeba smlouvu považovat z hlediska ustanovení § 145 a § 40a obč. zák. za platnou. Žalovaný 1) byl v době této smlouvy nezletilý; protože zletilosti nabyl za 35 dnů po uzavření smlouvy, byl ve smyslu ustanovení § 9 obč. zák. způsobilý k jejímu uzavření. Ze smlouvy je zřejmé, jaké nemovitosti měly být žalovanému 1) darovány, a proto nelze důvodně dovozovat, že by nebyl určen její „konkrétní obsah“. Dovolatel dále dovozuje, že uzavřením darovací smlouvy ze dne 5. 6. 1998 byl plněn nejen morální, ale i právní (u soudu vymahatelný) závazek. Za této situace nelze žalovanému 1) přičítat, že by při vynaložení náležitě pečlivosti mohl poznat úmysl druhé strany zkrátit věřitele. Dovolatel je navíc přesvědčen, že žalovaný 2) neměl při uzavírání darovací smlouvy úmysl zkrátit věřitele. Kdyby takový úmysl měl, neřešil by věc „daňově nákladným způsobem dvojnásobného převodu“; nekupoval by nemovitosti od paní R., aby je posléze převáděl na žalovaného 1), když mohly být převedeny na žalovaného 1) rovnou (nutnost schvalování převodu opatrovnickým soudem by byla jen „zanedbatelnou komplikací“ v porovnání s tím, že při „takovéto variantě“ by žádný z věřitelů neměl k tomuto majetku jakékoliv nároky). Žalovaný 1) navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a aby mu věc vrátil k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) věc projednal podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000 (srov. část dvanáctou, hlavu I, bod 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé

další zákony). Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. a že jde o rozsudek, proti kterému je podle ustanovení § 239 odst. 1 o. s. ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadený rozsudek bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné. Proto je zamítl.

Z odůvodnění:

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Dovolání je přípustné proti rozhodnutí odvolacího soudu (s výjimkou rozsudků, kterými bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že zde není), jestliže trpí vadami uvedenými v ustanovení § 237 odst. 1 o. s. ř. Dovolání je též přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé (§ 238 odst. 1 písm. a/ o. s. ř.). Dovolání je přípustné také proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil (§ 238 odst. 1 písm. b/ o.s.ř.). Dovolání je rovněž přípustné proti rozsudku odvolacího soudu ve věci samé, jímž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzeno, jestliže odvolací soud ve výroku rozhodnutí vyslovil, že dovolání je přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu (§ 239 odst. 1 o. s. ř.), nebo nevyhoví-li odvolací soud návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání, který byl učiněn nejpozději před vyhlášením potvrzujícího rozsudku, jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam (§ 239 odst. 2 o. s. ř.).

Ustanovení § 239 odst. 1 o. s. ř. svěřuje odvolacímu soudu oprávnění založit přípustnost dovolání proti svému rozsudku, proti němuž by jinak dovolání nebylo přípustné, jen výjimečně a za výslovného předpokladu, že jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu. Z toho vyplývá, že dovolání může být připuštěno jen pro řešení právních otázek; jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkových zjištění, prohlášení přípustnosti dovolání neumožňují.

Protože výrokiem rozhodnutí odvolacího soudu může být dovolání připuštěno jen pro řešení právních otázek, je dovolatel oprávněn napadnout rozhodnutí odvolacího soudu, proti němuž byla přípustnost dovolání založena výrokiem odvolacího soudu, jen z důvodu uvedeného v ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. V případě, že odvolací soud neshledal celé své rozhodnutí za zásadně významné po právní stránce a že proto přípustnost dovolání vyslovil (přímo ve výroku rozsudku nebo ve výroku rozsudku vykládaném v souvislosti s jeho odůvodněním) jen pro některou z řešených právních otázek, lze dovolání podat jen z důvodu té právní otázky, pro niž bylo připuštěno. Pro jinou právní otázku může být dovolání proti potvrzujícímu rozhodnutí odvolacího soudu přípustné jen za podmínek uvedených v § 239 odst. 2 o. s. ř.

V posuzovaném případě žalovaný 1) napadá dovoláním rozsudek odvolacího soudu, kterým byl rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé potvrzen, také v závěrech o tom, že žalovaný 2) uzavřel darovací smlouvu ze dne 5. 6. 1998 v úmyslu zkrátit své věřitele. Uvedené závěry přitom – jak vyplývá z obsahu dovolání – zpochybňuje z důvodu uvedeného v ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř.; žalovaný 1) totiž nepodrobuje kritice právní názor vyslovený v tomto směru odvolacím soudem, nýbrž nesouhlasí s jeho skutkovými závěry, na nichž založil své rozhodnutí, a na základě vlastního hodnocení důkazů dovozuje jiné (odlišné) skutkové závěry, než které učinil odvolací soud. Protože dovolací důvod podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř. neslouží k přezkoumání správnosti právního posouzení věci, ale k posouzení, zda rozhodnutí odvolacího soudu vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování, nezakládá – jak uvedeno již výše – jeho uplatnění přípustnost dovolání ve smyslu ustanovení § 239 odst. 1 o. s. ř.; z hlediska dovolacího důvodu podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř. proto nemohla být přezkoumána

správnost rozsudku odvolacího soudu.

Dovolací soud z uvedených důvodů přezkoumal rozsudek odvolacího soudu jen z hlediska dovolacího důvodu podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. v té právní otázce, k jejímuž řešení bylo dovolání odvolacím soudem připuštěno.

Podle ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

Podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. odporovat je možné právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116 a § 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat.

Podle ustanovení § 42a odst. 3 obč. zák. právo odporovat právním úkonům lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch.

Podle ustanovení § 42a odst. 4 obč. zák. právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkovy majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch.

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůrcí žaloby) je - uvažováno z pohledu žalujícího věřitele - dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrcí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné, musí se věřitel - místo určení neúčinnosti právního úkonu - domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrcí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999 sp. zn. [2 Cdon 1703/96](#), uveřejněný pod č. 26 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

K odpůrcí žalobě je aktivně věcně legitimován (§ 42a odst. 1 obč. zák.) věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vymahatelná (srov. též rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 11. 1996 sp. zn. [15 Co 714/95](#), uveřejněný pod č. 12 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1998), jestliže dlužníkovy právní úkony zkracují její uspokojení. Věřitelem je ten, kdo má za dlužníkem pohledávku (ať splatnou či nesplatnou, popř. budoucí). Vymahatelnou se rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídit výkon rozhodnutí (exekuci). Dlužníkovy právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za

následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv - nebýt těchto úkonů - by se z majetku dlužníka uspokojil.

Pasivní věcná legitimace je upravena v ustanovení § 42a odst. 3 obč. zák. Žaloba o určení, že dlužníkův právní úkon je vůči věřiteli neúčinný, může být úspěšná jen tehdy, byla-li podána vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. Žaloba o zaplacení peněžité náhrady, která je opodstatněná - jak plyne z ustanovení § 42a odst. 4 obč. zák. - tehdy, není-li dobře možné uspokojení věřitele z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkova majetku (např. proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovaný právní úkon učinil, již takto nabyté věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty nepatří), musí směřovat vůči osobě, které vznikl z odporovatelného právního úkonu dlužníka prospěch.

Podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat, uvádí ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. Z toho, jak ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. vymezuje podmínky odporovatelnosti právním úkonům dlužníka, nevyplývá, že by předpokladem odporovatelnosti muselo být zkrácení uspokojení již vymahatelné pohledávky věřitele nebo splatné pohledávky věřitele. Protože je možné odporovat právním úkonům dlužníka, které zkracují věřitele (učiněným v úmyslu zkrátit věřitele), postačuje, aby dlužník sledoval svým jednáním zkrácení jakékoliv pohledávky svého věřitele; není vůbec rozhodné, zda šlo o pohledávku splatnou či nesplatnou, popřípadě budoucí, nebo zda pohledávka byla vymahatelnou. Pro uplatnění odporu je z tohoto hlediska významné jen to, že věřitel skutečně má vůči dlužníku pohledávku (tedy že je jeho věřitelem) a že dlužník učinil právní úkon v úmyslu zkrátit její uspokojení, tj. že svým právním úkonem úmyslně nastolil takový stav, který věřiteli znemožňuje nebo ztěžuje uspokojení jeho pohledávky z dlužníkova majetku. Požadavek, aby žalující věřitel měl vymahatelnou pohledávku, je otázkou věcné legitimace; k tomu, aby žalující věřitel byl věcně legitimován, postačuje, aby jeho pohledávka za dlužníkem byla vymahatelnou alespoň v době rozhodnutí soudu o jím podané odpůrcí žalobě (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 1999 sp. zn. [31 Cdo 1704/98](#), uveřejněný pod č. 27 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

Odporovatelným je - jak dále vyplývá z ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. - takový právní úkon dlužníka, který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám; břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto směru nese věřitel. Prokázání úmyslu dlužníka cum animo fraudandi není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže „druhou stranou“ jsou osoby dlužníkovi blízké (například osoby uvedené v ustanovení § 116 obč. zák.); úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkovi blízkých, aby prokázaly, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele tehdy (tj. v době právního úkonu) nemohly i při náležité pečlivosti poznat.

V řízení o odpůrcí žalobě je - jak vyplývá z výše uvedeného - žalující věřitel povinen tvrdit a prokázat (má-li být jeho žaloba úspěšná), že dlužníkův odporovaný právní úkon (právní úkon napadený odpůrcí žalobou) zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky a současně že žalovanému (druhé straně odporovaného právního úkonu) musel být úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele znám, tedy že žalovaný o tomto úmyslu dlužníka při právním úkonu (v době, kdy byl učiněn) věděl nebo musel vědět. Jde-li však o právní úkon mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou nebo o právní úkon učiněný dlužníkem ve prospěch osoby jemu blízké, nemusí žalující věřitel tvrdit ani prokazovat, že žalovanému musel být úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele znám; zákon v tomto případě předpokládá, že žalovaný o úmyslu dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele, žalujícím věřitelem v řízení prokázaném, věděl, ledaže žalovaný prokáže, že v době právního úkonu dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležité péči nemohl poznat.

Z ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. tedy vyplývá, že v případě právního úkonu mezi dlužníkem a

osobou jemu blízkou nebo právního úkonu učiněného dlužníkem ve prospěch osoby jemu blízké je odpůrcí žaloba důvodná, bude-li v řízení prokázáno, že žalovaná dlužníkovi blízká osoba o jeho úmyslu zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele věděla nebo musela vědět; i když tu zákon žalujícímu věřiteli neukládá povinnost tvrdit a prokazovat, že žalovanému byl nebo musel být znám úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele, procesní aktivitu mu v tomto směru nezakazuje a nebrání mu, aby tímto způsobem vyloučil úspěch případné obrany žalovaného o tom, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohl i při náležité pečlivosti poznat. Nebude-li v řízení prokázáno, že žalovaná dlužníkovi blízká osoba o jeho úmyslu zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele věděla nebo musela vědět, nebo zjistí-li se, že o tomto úmyslu dlužníka nevěděla ani nemusela vědět, nepostačuje to samo o sobě k úspěšné obraně proti odpůrcí žalobě. Žalovaná dlužníkovi blízká osoba se za této situace odpůrcí žalobě ubrání, jen jestliže prokáže, že úmysl dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele nemohla i při náležité pečlivosti poznat. Úspěšná obrana žalované dlužníkovi blízké osoby podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. tedy spočívá nejen v jejím tvrzení, že o úmyslu dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele nevěděla a ani nemohla vědět, ale také v tvrzení a prokázání toho, že o tomto úmyslu nevěděla a ani nemohla vědět, přestože vyvinula „pečlivost“ k poznání tohoto úmyslu dlužníka a šlo o „náležitou pečlivost“.

Vynaložení náležité pečlivosti - jak správně uvádí odvolací soud - předpokládá, že osoba dlužníkovi blízká vykonala s ohledem na okolnosti případu a s přihlédnutím k obsahu právního úkonu dlužníka takovou činnost (aktivitu), aby úmysl dlužníka zkrátit věřitele, který tu v době odporovaného právního úkonu objektivně vzato musel být, z jejích výsledků poznala (tj. aby se o tomto úmyslu dozvěděla). Jestliže se jí to při vynaložení náležité pečlivosti nepodařilo, pak se může ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. ubránit odpůrcí žalobě. Zákon po dlužníkovi blízké osobě požaduje, aby se při právních úkonech s dlužníkem nebo při právních úkonech, které dlužník učinil v její prospěch, tímto způsobem přesvědčila, že právní úkon nezkracuje věřitele dlužníka, a vede ji k tomu, aby nečinila právní úkony (nepřijímala podle nich plnění) na újmu práv věřitelů dlužníka; v případě, že se tak nezachová, musí být srozuměna s tím, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky také z majetku, který na základě takového právního úkonu od dlužníka nabyla.

V projednávané věci - jak bylo soudy zjištěno - je žalovaný 1) synem dlužníka (žalovaného 2/) a žalované 3); darovací smlouva ze dne 5. 6. 1998 tedy představuje právní úkon, k němuž došlo mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou. Odvolací soud tedy správně dovodil, že žalovaný 1) se mohl ubránit odpůrcí žalobě, jen kdyby v řízení před soudy tvrdil a prokázal, že úmysl žalovaného 2) zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele nemohl i při náležité pečlivosti poznat.

Pro posouzení toho, zda žalovaný 1) při uzavření darovací smlouvy ze dne 5. 6. 1998 nemohl poznat úmysl žalovaného 2) zkrátit jeho věřitele i při vynaložení náležité pečlivosti, není významné, zda žalovaný 2) uzavřením darovací smlouvy plnil svůj „morální“ nebo právní závazek. I kdyby dohoda ze dne 1. 10. 1997 označená jako „smlouva o budoucím notářském zápisu“, popřípadě dohoda stejného označení a obsahu, datovaná dnem 1. 3. 1998, představovala (jak dovozuje dovolatel) platnou smlouvu o budoucí darovací smlouvě (§ 50a obč. zák.), nevypovídá tato dohoda sama o sobě a ani závazek z ní vyplývající nic o tom, jaký úmysl měl žalovaný 2) ve vztahu ke svým věřitelům (k uspokojení jejich pohledávek) při uzavření darovací smlouvy ze dne 5. 6. 1998, a ani o tom, zda žalovaný 1) mohl či nemohl - kdyby vynaložil náležitou pečlivost - úmysl žalovaného 2) zkrátit darovací smlouvou své věřitele poznat. I v případě, že dlužník plní uzavřením smlouvy svůj závazek (například ze smlouvy o smlouvě budoucí), může uzavřením smlouvy sledovat úmysl zkrátit své věřitele. Po osobě dlužníkovi blízké zákon i v takové situaci požaduje, aby vynaložila náležitou pečlivost a tímto způsobem se přesvědčila, že smlouva (právní úkon) nezkracuje věřitele dlužníka, neboť nemá povinnost, aby - představuje-li smlouva (právní úkon) skutečně naplnění úmyslu dlužníka zkrátit své věřitele - na splnění závazku ze strany dlužníka trvala a smlouvu s ním uzavřela. V projednávané věci to platí tím spíše, že v době, kdy tyto dohody měly být mezi žalovaným 1) a 2)

uzavřeny (dne 1. 10. 1997, resp. dne 1. 3. 1998), měl žalobce za žalovaným 2) - jak soudy zjistily - pohledávky (žalovaný 2/ byl jeho dlužníkem), byť ještě nebyly vymahatelné. Osoba dlužníkovi blízká proto musí - má-li se ubránit odpůrcí žalobě - prokázat, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohla i při náležité pečlivosti poznat také v případě, že dlužník uzavřením odporované smlouvy nebo učiněním odporovaného právního úkonu v její prospěch plní svou „morální“ nebo právní povinnost (ze zákona, smlouvy nebo z jiného právního důvodu).

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu je z hlediska uplatněného dovolacího důvodu podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. správný. Protože nebylo zjištěno (a ani dovolatelem tvrzeno), že by rozsudek odvolacího soudu byl postížen některou z vad uvedených v ustanovení § 237 odst. 1 o. s. ř., a protože zjištěna nebyla ani jiná vada řízení, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud dovolání žalovaného 1) podle ustanovení § 243b odst. 1, části věty před středníkem, o. s. ř. zamítl.